

BIJDRAGE
TOT DE KENNIS DER
CHRYSOBALANEE
VAN NEDERL. OOSTINDIE,

DOOR

Dr. P. W. KORTHALS (*).

Toen R. Brown de familie der *Chrysobalaneae* vormde, bragt hij daartoe geene andere gewassen, dan die in het tropische gedeelte van Afrika en Amerika te huis behooren. De CANDOLLE deelde het gevoelen van dezen kruidkundigen niet; hij vereenigde deze familie met de Rosaceae en vermeerderde het aantal der uit die gewesten bekende soorten met verscheidene nieuwe vormen. De verzamelingen van

(*) Deze bijdrage werd door den schrijver zamengesteld in 1839 uit zijne aantekeningen. Zij wordt zóó medegedeeld, als zij destijds geschreven is. Zij biedt het voordeel aan van ontleend te zijn aan waarnemingen, die niet op gedroogde exemplaren, maar op levende voorwerpen ter plaatse zelve zijn gedaan.

WALLICH bevatten, volgens de mededeelingen van LINDLEY en ROYLE, twee vermoedelijke *Parinarium*-soorten, terwijl deze schrijvers daarenboven nog veronderstellen, dat *Prinsepia* ROYLE (*Cyenia* LINDL.) met de *Chrysobalaneae* moet vereenigd worden. De vegetatie onzer Oostindische Kolonien bleef alzoo geheel ten achteren in het leveren van hare schatting aan deze plantenfamilie. Dit gemis aan vertegenwoordigers der *Chrysobalaneae* in die gewesten is echter meer te wijten aan de vroegere wijze van rangschikking, dan wel aan het ontbreken der vereischte vormen, aangezien het geslacht *Maranthes*, door den hoogleeraar BLUME in 1825 bekend gemaakt, inderdaad tot de *Chrysobalaneae* behoort. Gedurende mijn verblijf op Sumatra verzamelde ik aldaar vier nieuwe soorten, waarvan er twee zeer na aan *Parinarium* verwant zijn, doch evenzeer als eene derde soort een nieuw geslacht zullen moeten vormen. Op Borneo trof ik eene nieuwe soort aan, die door hare afwijkende houding terstond een nieuw geslacht dezer familie aantoont. Dienvolgens bezit Nederlandsch Oostindie uit deze plantengroep vijf geslachten met zeven soorten, namelijk:

<i>Maranthes</i> BL.	}	<i>Maranthes multiflora</i> Khs.
		<i>Maranthes corymbosa</i> BL.
<i>Dapania</i> KHS.		<i>Dapania racemosa</i> Khs.
<i>Angelesia</i> KHS.		<i>Angelesia splendens</i> Khs.
<i>Lepidocarpa</i> KHS.	}	<i>Lepidocarpa ovalis</i> Khs.
		<i>Lepidocarpa costata</i> Khs.
<i>Diemenia</i> KHS.		<i>Diemenia racemosa</i> Khs.

Maranthes Bl. Bijdr. pag. 89.

1. *M. multiflora* Kus. Verhand. over de nat. gesch. der Nederl. Overz. bezitt. pag. 259.

Habitat insulam *Borneo*, juxta *Martapoeram*. Kus.

2. *M. corymbosa* Bl. Bijdragen. pag. 89.

Habitat insulam *Javæ*, in sylvis prope *Tjiradjas* Provinciae *Krawang*.

Dapantia Kus.

Calyx 5-sepalus, ad basin coalitus. Corolla pentapela. Stamina decem, alternis minoribus sepalis oppositis. Stigmata 5 acuta. Fructus carnosus, quinquelobus, quinquelocularis, seminibus solitariis descendentibus, arillo bilabiato laciniato tectis.

1. *D. racemosa* Kus. Arbusculum corona aperta; rami teretes, cinerei, glabri; ramuli compressi, laete fusci, glabri. Folia alterna, ovato-oblonga vel ovali-oblonga, acuminata, basi obtusa vel obtusiuscula, utrimque punctulata, laete viridia, glabra, coriacea, 0,045 lata, 0,155 longa, nervis paucis vix productis; petioli 0,01 longi, in medio articulati, parte inferiore teretes, parte superiore subtus rotundati, supra sulcati. Stipulae nullae. Inflorescentia axillaris, racemoso-spicata. Flores alterni; pedunculus communis fuscus, glaber. Calyx 5-sepalus; sepala basi in tubum coalita, ovalia, obtusa, ciliata, membranacea, aestivatione imbricata. Corolla 5 petala;

petala oblonga, obovalia, obtusa, basi subcuneata, glabra, alba, aestivatione imbricata. Stamina decem hypogyna, alternis brevioribus, alternis longioribus basi squamula bifida obtusa auctis; filamenta linearia, glabra; antherae ovatae, acutae, supra basin affixae, subcordatae, locellis approximatis rimis dehiscentibus. Ovaria 5 infra medium subcoalita, trigona, glabra, uniovulata; ovula descendencia. Styli subnulli; stigmata brevia, acutiuscula. Fructus ruber, carnosus, glaber, pentagonus, quinquelobatus vel profunde quinqwesulcatus, e carpellis 5 coalitis baccatis compositus. Semina in loculis solitaria, oblonga, compressa ab apice axeos pendula, arillo flavo laciniato subcarnoso bilabiato omnino oblecta. Testa subcarnosa, tegmen membranaeum, albumen carnosum, album. Embryo hilo approximatus, fere ut in *Polygaleis*, subincurvus, viridis; radícula cylindrica, obtusa; cotyledones foliacei, ovati, obtusi, basi cordati; plumula minuta.

Habitat insulam *Sumatram*, in sylvis montis *Singalang* et prope *Doekoe*. KUIS.

De planten dezer soort zijn kleine, struikvormige boompjes met eenigzins blinkende, witachtig grijze schors, licht groen loof en okselstandige bloemaren, die hen een fraai aanzien geven, vooral wanneer zij met vruchten beladen zijn. Deze vruchten hebben eenen eenigzins zuren smaak, eenen tienhoekigen vorm, waarvan de bovenste hoeken zeer klein zijn, en eene heerlijk roode kleur. Op *Sumatra*, waar deze boompjes *Dapan* genoemd worden, komen zij

zoowel voor in de bosschen der lagere streken als in de bergachtige oorden tot op eene hoogte van 2000 voeten: zij behooren daar tot de zeldzamere gewassen.

Bij de vergelijking van het geslacht *Dapania* met de familie der *Connaraceae* zoude er eenige overeenkomst te vinden zijn in den bladvorm met die soorten, waarbij de beide zijdelingsche bladen ontbreken. Onder de kenteekenen, ontleend aan de bloem, versterken kelk en bloemkroon, benevens de afwisselende lengte der stuifmeeldraden, dien band. Minder gunstig daarentegen is de samenstelling, die vrucht en zaden ons aanbieden en deze zijn genoegzaam, om ons geslacht geheel van deze familie uit te sluiten. De *Oxalideae*, waartoe ik vroeger bij het onderzoek der vruchten deze plant meende te moeten brengen, hebben veel regt om dit geslacht op te nemen. De kelk heeft door vorm en ligging der deelen vóór de opening daarmede eene groote gelijkenis. De bloemkroon der *Averrhoa*-soorten, vrij goed met die van *Dapania* overeenkomende, wijkt door de ligging der blaadjes vóór de opening van die onzer soort af. In den stand en grootte der stuifmeeldraden vindt men echter gelijkvormigheid. Alleen brengen ons de schubjes aan den voet der stuifmeeldraden eene overeenstemming met de *Simarubeae* voor den geest. In den aard der vruchten worden wij aan *Averrhoa* herinnerd, terwijl de samenstelling en stand der zaden de verwantschap tot de *Oxalideae* zeer vergrooten. Slechts

zoude de ware zaadrok, bij *Dapania* aanwezig, eenige moeijelijkheid doen ontstaan, omdat volgens het gevoelen van A. DE ST. HILAIRE de *Oxalideae* dit orgaan niet bezitten, maar het beschrevene de buitenste zaadhuid zoude zijn. Ik moet erkennen dit punt bij de *Oxalideae* nog niet genoegzaam onderzocht te hebben, om dit verschil op te lossen. Niet-tegenstaande deze overeenkomst in de genoemde kenmerken, wijkt *Dapania* door hare houding van de gewone planten der *Oxalideae* af en nadert daarin juist tot de *Simarubeae*, waarmede zij voor het overige geene verwantschap bezit.

Angelesia Kns.

Calyx pubescens, breviter infundibuliformis, limbo 5-6 partito, laciniis acutis. Petala 5-6 calycis margini inserta, ovalia, acutiuscula, breviter unguiculata, extus pilosa. Stamina 10 perigyna petalis sepalisque opposita; filamenta filiformia; antherae ovatae, globosae. Ovarium lateraliter in calyce affixum, globosum, pilosum, biovulatum, ovulis basi affixis. Stylus lateraliter productus, teres; stigma capitellatum.

1. *A. splendens* Kns. Arbusculum, trunco erecto griseo, ligno fuscescence. Rami teretes, argenteo-

grisei, glabri; ramuli pubescentes, saepe compressiusculi. Folia alterna, ovalia, obtuse acuminata, basi acuta, supra nitida, subtus opaca, 0,12 longa; 0,05 lata, coriacea, integerrima, margine recurva: petioli 0,005 longi, glabriusculi. Stipulae oblongae, saepe subulatae, subtus carinatae, glabriusculae, valde caducae. Inflorescentia axillaris terminalisve, racemoso-paniculata, dense pubescens, griseo-tomentosa. Bracteae ovatae, acutae, extus pubescentes. Pedunculi et pedicelli compressi. Calyx campanulatus, extus intusque dense pubescens, limbo quinquepartito, laciniis ovatis acutis. Corolla pentapetala perigyna; petala calycis laciniis alternantia, ovalia, obtusiuscula, sessilia, intus glabra, extus tomentosa, alba. Stamina 5 vel 10 perigyna, alterna breviora, petalis opposita, ante floris explicationem erecta; filamenta filiformia, glabra; antherae discoideae, locellis connectivum circumeuntibus, in medio connectivi affixae. Ovarium subrotundum, dense villosum, tubo calycis vix affixum, uniloculare. Ovula erecta, geminata, disciformia. Stylus teres, pilosus, lateralis. Stigma capitellatum, emarginatum.

Habitat insulam *Borneo*, in sylvis *Pamaton*. KUS.

Lepidocarpa KUS.

Calyx pilosus, tubuloso-campanulatus, intus dense pilosus, pilis reflexis, limbo 5 partito, laciniis lanceolatis extus intus-

que pilosis. Corolla pentapetala; petala ovato-oblonga, pubescentia, laciniis calycinis alternantia. Stamina 15-20 perigyna, uniserialia; filamenta filiformia, glabra; antherae ovatae, subdidymae, supra basin affixae. Stylus lateralis e basi ovarii productus, teres, basi dense pilosus, versus apicem glabrescens. Stigma capitellatum. Ovarium dense pilosum, oblongo-ovatum, compressiusculum, pseudo-biloculare. Ovula in loculis solitaria, basi affixa.

1. *L. ovalis* Kns. Arbor speciosus, coronâ expansâ. Rami teretes, cinereo-fusci, verrucosi, glabriusculi; ramuli subcompressi, pubescentes. Folia oblongo-ovalia, breviter et obtuse acuminata, basi acuta, subintegerrima, marginata, supra nitida punctulata, subtus pubescentia, coriacea, reticulatim venosa, 0,15 longa, 0,07 lata, petioli 0,01 longi, glabriusculi. Stipulae sessiles, ovatae, obtusiusculae, extus pubescentes, foliaceae, admodum nervosae. Inflorescentia axillaris, racemosa, dense pilosa, floribus alternis. Bractae cucullatae, ovatae, acutiusculae, extus pubescentes, intus glabrae. Calyx dense pubescens, campanulatus, intus dense pilosus, limbo quinquepartito, laciniis oblongis acutiusculis intus extusque pubescentibus. Corolla pentapetala perigyna; petala oblongo-ovata, obtusa,

intus glabra, extus in medio pubescentia, alba, decidua, laciniis calycinis alterna. Stamina 15-20 perigyna, uniserialia; filamenta filiformia, glabra; antherae ovatae, subdidymae, dorso affixae. Ovarium unicum vel geminatum, oblongum, compressum, dense pilosum, calycis lateri affixum, pseudo-biloculare. Ovula solitaria, ad basin loculorum affixa. Stylus lateralis, teres, basi pilosus, versus apicem glabrescens; stigma capitellatum. Fructus immaturus oblongus, compressus, pilosus, squamuloso-lepidotus, bilocularis. Semina glabra, in loculis solitaria.

Habitat insulam *Sumatram* in sylvis *Singalang*. Kns.

2. *L. costata* Kns. Arbor speciosus, saepe 80-pedalis, trunco erecto, cortice fusco, ligno rubescente saporis adstringentis, corona expansa densa. Rami patentes, teretes, glabri, nigricantes, albo-punctati. Folia alterna, ovalia, breviter acuminata, basi acuta vel obtusiuscula, integerrima, marginata, coriacea, supra nitida, subtus minute albido-pubescentia, 0,07 longa, 0,03 lata; nervis patentibus, nitidis, prominulis, versus folii marginem recurvatis et evanescentibus: petioli subteretes, supra sulcati, 0,007 longi. Gemmae solitariae vel ternae, dense tomentosae, squamulis ovatis obtusis imbricatis. Stipulae admodum caducae, subrotundae, obtusae, intus glabrae, extus dense tomentosae. Inflorescentia axillaris vel terminalis, racemosa vel paniculato-racemosa; pedicelli pubescentes, sericeo-tomentosi, conferti, saepius terni, compressi. Bractae ovatae,

acutae, tomentosae, admodum caducae. Calyx campanulatus, extus cinereo-pubescens, limbo quinquepartito, laciniis ovatis obtusiusculis intus glabriusculis. Corolla perigyna, pentapetala; petala laciniis calycinis alterna, obovata, obtusa, subcarnosa, decidua, alba, trinervia. Stamina 15 perigyna. Filamenta compressiuscula, basi dilatata, versus apicem attenuata, glabra; antherae subrotundae, paullo supra basin in dorso affixae. Ovarium lateri calycis affixum, subrotundum, leprosum, pseudo-biloculare, biovulatum. Ovula adscendentia, deorsum producta. Stylus lateralis, teres, glaber. Stigma capitellatum. Fructus immaturus compresse ovoideus, apice rotundatus, saepe sulcatus, griseo-squamulosus, pseudo-bilocularis, loculis intus villosis. Semina erecta, oblonga, compressa, glabra.

Habitat insulam *Sumatram*, in sylvis *Melintang*. Kns.

Dicentra Kns.

Calyx 5-6 partitus. Corolla....? Stamina perigyna. Stylus lateralis. Stigma capitellatum. Fructus immaturus coriaceus, unilocularis. Semina geminata, pubescentia, basi affixa.

1. *D. racemosa* Kns. Arbusculum 20-pedale, coronâ irregulari; rami teretes, fusci, glabri. Folia obovalia, acuminata, basi attenuata, utrimque glabra, coriacea, nervis vix perspicuis, 0,075 longa,

0,035 lata. Petioli glabri, 0,005 longi. Stipulae minutae, admodum caducae, ovatae, obtusae. Inflorescentia axillaris, racemosa. Pedunculus pubescens, subangulatus. Calyx brevissime campanulatus, limbo quinque- rarius sex-partito, extus glaber, intus pubescens. Corolla.....? Stamina 10 perigyna. Filamenta filiformia, glabra; antherae ovatae, dorso affixae. Stigma capitellatum, depressum; stylus teres, glaber. Fructus immaturus ovoideus, apice rotundatus, glaber, punctulatus, coriaceus, unilocularis, intus glaber, dispermus. Semina disciformia, pubescentia, ad basin loculi affixa.

Habitat insulam *Sumatram*, in sylvis humilioribus prope *Doe-koe*. KUS.

